

Belgische Senaat
Commissie Financiën en Economische Aangelegenheden

Hoorzitting van woensdag 29 januari 2003

*Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 30 juni 1994
betreffende het auteursrecht en de naburige rechten in
de context van de ontwikkeling van de
informatiemaatschappij*

Positie van de geschreven pers :

**Uiteenzetting van Philippe Nothomb, bedrijfsjurist,
Rossel et Cie SA**

De rol van de persuitgever en het immense belang van de omzetting van de richtlijn

De rol van de persuitgever ligt in het zo ruim mogelijk verspreiden van informatie in een zo kort mogelijke tijd. Hij staat ook in voor de archivering en de blijvende toegankelijkheid van de informatie.

Traditioneel wordt de informatie verspreid via dagbladen en magazines. Meer en meer echter wordt de verspreiding multimediaal (website, cd-rom, databanken...) met het oog op een ruimere diversificatie van het nieuwsaanbod.

Bij de omzetting van de Richtlijn auteursrecht staat er voor de persuitgevers veel op het spel.

Bij het verspreiden van informatie, wat toch hun kernactiviteit is, krijgen de uitgevers momenteel te maken met een aantal klippen die een bedreiging vormen voor hun inkomsten, en zelfs voor hun voortbestaan. Ze worden geconfronteerd met het systematisch misbruiken van hun publicaties, voornamelijk via elektronische procédés. Daarom koesteren ze een aantal verwachtingen binnen het kader van de omzetting van de Richtlijn auteursrecht, namelijk:

- dat hun een normale exploitatie van hun publicaties gegarandeerd wordt op basis van het exclusief recht en niet op basis van een wettelijke licentie ;
- dat het installeren van een vermoeden van overdracht van auteursrechten ten gunste van de uitgever een exhaustieve exploitatie van persproducten toelaat;
- dat praktische oplossingen aanbrengt voor de concrete problemen waarmee de uitgevers geconfronteerd worden bij het tot stand komen en verspreiden van dagblad- en tijdschriftartikels.

1. Het waarborgen van de normale exploitatie van onze publicaties en het behoud van hun intrinsieke waarde

Exploitatie van perspublicaties gebeurt op twee niveaus:

- **De primaire exploitatie:** is de eerste terbeschikkingstelling, door de uitgever, op papier of elektronische drager
- **De secundaire exploitatie:** betreft het hergebruik van deze publicaties door een tussenpersoon of een eindgebruiker.

Secundaire exploitatie bestaat momenteel in twee vormen: toegelaten of niet.

In het eerste geval beschikt de tussenpersoon of de eindgebruiker over de toestemming voor de secundaire exploitatie. Diegenen die deze exploitatie mogelijk hebben gemaakt, ontvangen een vergoeding voor hun werk.

Steeds vaker gebeurt **de secundaire exploitatie zonder toestemming**, al dan niet via gespecialiseerde diensten, en dit voornamelijk door elektronische verspreiding. Inderdaad:

- De kwaliteit van de elektronische reproductie via **scanning** of via elektronische gegevensoverdracht is gelijkwaardig aan het origineel;
- De snelheid van de verspreiding is enorm, niet alleen intern, maar ook extern; technisch is controle zeer moeilijk te realiseren, tenzij het gebeurt bij de bron.
- De huidige elektronische opslagcapaciteit stelt elke gebruiker in staat een gebruiksklare databank uit te bouwen.

Een soortgelijke reproductie **verstoort de normale manier van verspreiden** door de uitgever. Meer nog, het vormt een bedreiging voor de totstandkoming en de verspreiding van informatie, omdat er in dit geval geen vergoeding meer tegenover staat.

De normale verspreiding van het werk door de uitgever veronderstelt noodzakelijkerwijze de erkenning van het exclusieve recht; alleen op die manier is er controle mogelijk op de verspreiding en het opslaan van informatie, en de vergoeding hiervoor.

De **economische kost** van de productie en de verspreiding van informatie moet gecompenseerd worden. Wie, geheel volgens de heersende opvatting in dit internettijdperk, er vanuit gaat dat men gratis toegang moet hebben tot alle vormen van inhoud, informatief of niet, vergeet dat het produceren van nieuws een kost heeft.

Indien deze kost niet wordt erkend en indien de productie en de verspreiding van informatie niet meer wordt vergoed, verdwijnen de productiemiddelen, en tegelijk ermee de kwaliteitsinformatie.

Als men er dan ook nog eens bij stilstaat dat, bij secundaire exploitatie zonder toestemming, een kwaliteitscontrole door de uitgevers op de verspreide informatie per definitie uitgesloten is, is het risico van misbruik van het merk, de "stempel" van de uitgever en een aanval op de geloofwaardigheid van zijn media overduidelijk.

Een voortzetting en verdere toename van soortgelijke wanpraktijken zou meteen het einde betekenen van onafhankelijke kwalitatieve informatie, wat toch van essentieel belang is in een democratische samenleving.

Indien men dus een onafhankelijke informatieverstrekking wil in stand houden, moet men rekening houden met de **waarde van het werk**. Ook secundaire exploitatie moet worden vergoed en gecontroleerd.

Desiderata van de uitgevers

Gelet op de waarde van de publicaties die zij verspreiden, dringen de persuitgevers er op aan dat de omzetting van de richtlijn aan hen de nodige juridische garanties biedt m.b.t.:

- **het beschermen van de primaire exploitatie** van publicaties, zowel op papier als elektronisch, via het exclusieve recht (= primaire vergoeding, bepaald door de rechthebbenden)
- **het beschermen van de secundaire exploitatie** van publicaties, zowel op papier als elektronisch, gebaseerd op het exclusieve recht (= secundaire vergoeding, berekend op basis van de primaire vergoeding)

Zij verzetten zich, met betrekking tot de digitale kopie, tegen de voorgenomen uitbreiding van de wettelijke licentie tot onderwijsdoeleinden en wetenschappelijk onderzoek, en wel om volgende redenen:

- bij een wettelijke licentie bestaat er geen gelijkwaardigheid tussen de vergoeding voor de productie en deze voor hergebruik;
- de uitgevers beschikken over de noodzakelijke middelen om de secundaire exploitatie van hun publicaties te beheren. Zij hebben geen behoefte aan een wettelijke licentie.
De enige uitzondering op dit vlak situeert zich m.b.t. het beheer van secundaire exploitaties voor onderwijs of wetenschappelijk onderzoek (de huidige uitzondering). De uitgevers dringen er evenwel op aan dat zij controle kunnen uitoefenen op de strikte naleving van de licentievoorwaarden, overeenkomstig hun exclusieve recht. Deze uitzondering, die in het Belgisch recht bestaat sinds 1998, is voor het luik "vergoeding voor de rechthebbenden" nog niet in werking.
- met betrekking tot de commercialisering van digitale werken, een puur economisch activiteitendomein, is het niet te verantwoorden dat een instelling van collectief beheer van rechten, privé of publiek, zich in de plaats zou stellen van de rechthebbenden aangezien deze in de mogelijkheid zijn om zelf het gebruik van digitale werken te exploiteren en te controleren.

Het beheer van de publicaties op grond van het exclusieve recht is momenteel de enige manier om de vergoeding voor de verspreiding van informatie en dus het voortbestaan ervan te waarborgen.

Indien toch geopteerd zou worden voor een wettelijke licentie, onder strikte voorwaarden, dringen de uitgevers erop aan dat zij **controle** kunnen uitoefenen op de wijze waarop deze licentie wordt toegepast door de gebruikers. Het is eveneens absoluut noodzakelijk **dat het werk op geoorloofde wijze verkregen werd** door de begunstigden van uitzonderingen.

Met betrekking tot de wettelijke licentie voor het onderwijs, dringen de uitgevers erop aan dat de uitvoeringsmodaliteiten zodanig op punt worden gesteld dat zij vergoed worden zoals op basis van het exclusieve recht, en dat zij een efficiënte controle kunnen uitoefenen op het gebruik van hun publicaties (zoals de uitgevers het al toepassen onder de huidige wetgeving in het kader van het exclusieve recht).

Het standpunt van de uitgevers sluit wat deze eisen betreft, volledig aan bij dat van de beheersvennootschappen die lid zijn van Reprobel, zij het omwille van andere redenen.

2. Een exhaustieve exploitatie van de persproducten via het installeren van een vermoeden van overdracht van auteursrechten ten gunste van de uitgever

De wetgever heeft in 1994 zijn aandacht toegespitst op de bescherming van de auteur van boeken, waarmee hij de journalist gelijkgeschakelde. De persuitgever zag zich plots geconfronteerd met dezelfde verplichtingen opgelegd aan de boekenuitgever, hoewel de economische relatie met zijn journalist fundamenteel verschillend is van deze van de uitgever van boeken met zijn schrijver.

→ Een perspublicatie is geen boek

De totstandkoming van een perspublicatie vereist de permanente samenwerking van talrijke actoren tijdens de verschillende stadia van de creatie:

- de uitgever omschrijft concept, redactionele lijn, opmaakschema, doelpubliek, wijze van verspreiding en van bezorging; hij staat ook in voor de permanente controle van de gepubliceerde informatie en van het kwaliteitslabel dat verbonden is aan zijn titel;
- de redactie van artikels door journalisten, in loondienst of zelfstandig, van losse medewerkers die aansluiten bij de editoriale lijn uitgestippeld door de uitgever, het toevoegen van allerlei bijdragen van diverse oorsprong (vrije tribunes, lezersbrieven...);
- het vastleggen van de lay-out;
- het vervaardigen, selecteren en invoegen van foto's, illustraties en grafieken;
- de commercialisering van sommige pagina's (reclame, personeelsaankondigingen, rubriekadvertenties, ...)

Het personeelsbestand bestaat gemiddeld uit 25% journalisten, en voor 75% uit grafici, commerciële medewerkers, informatici, administratieve bedienden, arbeiders... Zij zorgen dat de publicatie tot stand komt en leefbaar is.

De periodiciteit van de publicatie brengt, in tegenstelling tot een boek, een permanent creatieproces en een beperkte exploitatieduur met zich mee. De ontwikkeling van de elektronische publicatie heeft de verschillen met de boekensector nog verder aangescherpt, met een nog sneller aanbod van nieuwe info en artikels, en een nog beperktere exploitatieduur.

→ De journalist: auteur, maar geen boekenschrijver

Een journalist is een ander soort auteur dan een boekenschrijver. Vooreerst hangen de inkomsten van een boekenschrijver af van het succes van zijn werk, terwijl de journalist vergoed wordt als bediende of als zelfstandige. Bovendien koopt het publiek een boek van een welbepaalde schrijver omwille van die schrijver, terwijl een krant of tijdschrift als dusdanig wordt gekocht, en niet het artikel van een bepaalde journalist.

De wet op het auteursrecht heeft bij sommige journalisten de indruk gewekt dat zij zelf hun artikels kunnen exploiteren. Maar omdat ze het merk van de oorspronkelijke publicatie niet zomaar voor hun persoonlijk gebruik mogen aanwenden, verliest hun werk zo goed als alle commerciële waarde. Dergelijke praktijken geven bovendien aanleiding, ten aanzien van de gebruikers, tot onduidelijkheid die schadelijk is voor de ganse sector.

→ **Ongewenste neveneffecten van het auteursrecht in de perssector**

1) Om hun activiteiten in regel te stellen met de auteurswet van 1994 en de verdere ontwikkeling van perspublicaties in de informatiemaatschappij niet in het gedrang te brengen, hebben de persuitgevers twee soorten akkoorden gesloten met de diverse medewerkers die betrokken zijn bij hun publicaties:

- **individuele akkoorden:** deze beantwoorden aan de wettelijke verplichtingen, maar ze houden ook in dat eindeloos moet onderhandeld worden met het grootste deel van de medewerkers, en dat de situatie voortdurend moet worden opgevolgd. Ze zorgen ook voor een zekere vrees bij een aantal medewerkers, vooral gelegenheidsmedewerkers, die weliswaar bereid zijn een bijdrage te schrijven, maar ervoor terugdeinzen om de vaak complexe overeenkomst erover te ondertekenen.

- **collectieve akkoorden :** de auteurswet voorziet in artikel 3 dat "de strekking van de overdracht en de wijze waarop ze plaatsvindt" van auteursrechten van werknemers (o.m. van journalisten) in collectieve akkoorden geregeld mogen worden, maar niet noodzakelijk de overdracht zelf. Deze moet, om bewijsredenen, d.m.v. één of andere schriftelijke individuele of collectieve arbeids- of andere burgerlijke overeenkomst worden geregeld.

Maar collectieve onderhandelingen bleken hun beperkingen te hebben, en de collectieve akkoorden blijken in de praktijk wel degelijk aan de overdracht en exploitatie zélf van deze rechten te raken: ze gelden immers slechts voor beperkte tijd en voorzien in beperkte licenties/exploitatiewijzen. Wat ervoor zorgt **dat de exploitatie zelf van deze rechten op elk moment in het gedrang kan komen.**

De moeilijkheid om óók freelance-journalisten in het akkoord op te nemen, en de in soortgelijk akkoord afgesproken beperkingen qua exclusiviteit van exploitatie (nochtans onontbeerlijk voor de uitgever!) leiden tot een onoverzichtelijk amalgaam van **naast elkaar lopende beheersovereenkomsten**, waarbij men de rechten onmogelijk nog gestroomlijnd kan houden.

Daardoor verliezen collectieve akkoorden hun nut, en hypothekeren ze bovendien de **rechtszekerheid en continuïteit van de exploitatie** door de uitgever. Uitgevers en beheersvennootschappen worden zo en steeds meer elkaars concurrenten. Het nut van elk collectief akkoord neemt met de dag af.

2) Wat elektronische publicatie betreft, eist de markt de toegang tot een exhaustieve publicatie. De weigering van enkele journalisten in dienstverband om hun rechten over te dragen, blokkeert zulke exploitatie. Het feit dat zelfstandige journalisten de exclusiviteit behouden over hun bijdrage, leidt tot hetzelfde resultaat.

De uitgever blijft dus in grote mate verstoken van potentiële inkomsten uit de talrijke investeringen die hij deed. Inderdaad, behalve de vergoeding aan de journalisten, draagt de uitgever ook het geheel van de kosten verbonden aan het opzoeken en de aankoop van informatie (berichten van agentschappen, ...). En tenslotte investeert hij eveneens aanzienlijk in de verdediging van zijn content en zet de stappen die noodzakelijk zijn om bij de gebruikers respect voor het auteursrecht af te dwingen.

→ De wet van 1994 verstoort de concurrentie tussen de verschillende media

De auteurswet van 1994 veroorzaakt een concurrentieverstoring ten nadele van de persuitgevers met de andere media, voornamelijk met de audiovisuele. De basisvoorwaarden voor de exploitatie van deze media zijn wel dezelfde: zware investeringen en financiële risico's, die alleen gedragen worden door de producent of uitgever, verspreiding van informatie naar een groot publiek, werken met een grote hoeveelheid medewerkers in groepsverband, en een exploitatie die onmogelijk blijkt zonder concentratie van de auteursrechten in één enkele hand.

In tegenstelling tot de persuitgevers, voorziet de wetgeving evenwel in een vermoeden van overdracht van auteursrechten, vanwege de verschillende medewerkers, ten voordele van de audiovisuele producent, en voor deze laatste wordt voorzien in een specifiek naburig recht.

Deze situatie is des te ernstiger voor publicaties op internet, waarvoor beide media zich, met ongelijke middelen, rechtstreeks met elkaar moeten meten.

→ Een regeling die de auteursrechten van een specifieke sector moet beschermen

Zoals voor andere sectoren (audiovisuele sector, reclame, computerprogramma's, databanken, ...), dringen de persuitgevers er op aan dat de specificiteit van hun sector in aanmerking zou worden genomen. Om zich verder te kunnen ontwikkelen en om simpelweg te kunnen overleven, heeft de geschreven pers onmiskenbaar nood aan een specifiek wettelijk regime, gebaseerd op het vermoeden van overdracht van rechten vanwege alle medewerkers ten gunste van de uitgever.

Geconfronteerd met de vraag van de markt en de wilde exploitatie, heeft deze eis van de uitgevers niet tot doel om de verschillende tussenkomende actoren hun rechten te ontnemen, maar om de auteursrechten van het geheel van de sector te waarborgen. En dit te meer aangezien het merendeel van de tussenkomende actoren al voor conventionele overdracht geopteerd hebben.

3. Totstandkoming van persuitgaven in de Informatiemaatschappij: Voor een moderne werking van de pers

Een aanpassing van de bestaande uitzonderingen in de Belgische Auteurswet en de omzetting van één nieuwe uitzondering voorzien in art. 5.3 van de Richtlijn kunnen de pers in staat stellen om, conform de noden van deze tijd, op de meest snelle manier het publiek te informeren, zonder dat deze snelheid al te zwaar afgeremd wordt door wettelijke en reglementaire bepalingen.

A. De uitzondering voor actualiteitsverslaggeving (technische nota II.1)

De huidige formulering van deze uitzondering in de Belgische Auteurswet (artikel 22 §1, 1°) gaf aanleiding tot tal van betwistingen over wat onder "in een verslag over actuele gebeurtenissen" verstaan dient te worden, en over de draagwijdte van deze uitzondering.

De perssector wordt geconfronteerd met tal van claims, waardoor zij steeds vaker aarzelt om actuele gebeurtenissen, waarin auteurswerken voorkomen, te verslaan.

De Richtlijn komt door haar soepeler formulering beter tegemoet aan de noodzaak om, wanneer het gaat om actualiteitsverslaggeving, de pers zo weinig mogelijk te hinderen. ("in verband met de verslaggeving over actuele gebeurtenissen" [Richtlijn] is ruimer dan het maken van "een verslag" [huidige Auteurswet], dat veelal geacht wordt te gebeuren na het plaatsvinden van het evenement)

De persuitgevers vragen dan ook dat de tekst van art. 5.3, c van de Richtlijn geïmplementeerd zou worden in de Belgische wet.

Artikel 5.3, c van de Richtlijn is gebaseerd op de bepalingen van de Conventie van Bern. De gebruikte terminologie is echter zeer ruim. Rekening houdend met de problemen waarmee de uitgevers af te rekenen krijgen, geconfronteerd met het niet-toegelaten hergebruik van artikels door professionele persknipseldiensten, zou het nuttig zijn dat de voorbereidende werken preciseren dat men onder "ter beschikking stelling van gepubliceerde artikelen" moet begrijpen: "informatieverstrekking naar het grote publiek toe", zodat elke verwarring daaromtrent wordt weggenomen.

B. Het citaat ten behoeve van kritiek, polemie, onderwijs

Het citeren van beeldende werken door de pers stelt nog vaak problemen. Inderdaad, onder het regime van de Belgische wet van 1994, moet zo'n citaat kort zijn. Maar is een gedeeltelijke reproductie van een beeldend werk, ten behoeve van kritiek, niet in tegenspraak met het recht van de auteur op de integriteit van zijn werk, of gewoonweg zinloos? Het beoordelen van een schilderij, alleen gebaseerd op fragmenten ervan, zonder zicht op het geheel, is vrij absurd.

Het is nochtans niet opportuun om de Belgische wetgeving ter zake aan te passen aan de Richtlijn. Dit zou te veel afbreuk doen aan het principe zelf van het citaatrecht. De persuitgevers staan erop dat samen met de betrokken rechthebbenden een bruikbare oplossing wordt gevonden.

C. Beeldend werk tentoongesteld in een voor het publiek toegankelijke plaats (technische nota II.2)

Van zodra een werk tot stand is gebracht om permanent tentoon gesteld te worden op een publieke plaats, zou ze steeds moeten kunnen worden gereproduceerd en medegedeeld worden aan het publiek. De uitzondering in de huidige wet beperkt deze mogelijkheid tot het geval waarin het doel van de reproductie of de mededeling aan het publiek niet het werk zelf is. Dank zij de omzetting van artikel 5, 3 h van de richtlijn, zou een reproductie van het Atomium mogelijk worden zonder toestemming van de auteur, zodat een foto van het Atomium ook een artikel over Brussel kan illustreren, of een sculptuur geplaatst in een openbaar park als illustratie bij een artikel over dit park, of de monumenten als dusdanig. (U vindt in bijlage twee artikels uit de dagbladen Le Monde en De Morgen die de problematiek schetsen).

D. Een nieuwe uitzondering, voorzien door de Richtlijn: de incidentele verwerking van een werk in een ander werk (technische nota II.3)

Een dergelijke bepaling (cf. 5,3 i Richtlijn) laat toe tegemoet te komen aan de verschillende moeilijkheden waar de uitgevers mee te maken krijgen als zij een foto publiceren die incidenteel een beschermd werk bevat (een schilderij aan de muur, een

schoorsteen, ...) Het zou bijvoorbeeld ondoenbaar zijn een specifiek akkoord te moeten verkrijgen voor elk werk, aanwezig in het salon van een geïnterviewde die thuis wordt gefotografeerd.

E. De 3-stappen-test (technische nota II.4)

De Richtlijn zelf voorziet een methode die toelaat om, voor elke uitzondering op het exclusieve recht, na te gaan of ze geen ongerechtvaardigd nadeel aan de legitieme belangen van de auteur toebrengt. De uitgevers dringen erop aan dat dit "vangnet" duidelijk mee in de wet wordt opgenomen, als interpreterend artikel. Het gaat om de « **drie-stappen-test** » uit artikel 5,5 van de Richtlijn.

Tot slot

De rol van de pers en de persuitgever in de moderne informatiemaatschappij is geëvolueerd, net als de totstandkoming en de exploitatie van kranten, tijdschriften en websites. Eén ding is echter constant gebleven: informatie is geen product als een ander. Kwaliteitspers heeft een prijs. Men moet ze willen, en ze koesteren! De persuitgevers rekenen er dan ook op dat met hun argumenten rekening wordt gehouden bij de omzetting van de richtlijn.